

K 10. výročiu Ústavu experimentálnej pedagogiky SAV

Prof. dr. ONDREJ BALÁŽ, DrSc.,
Ústav experimentálnej pedagogiky
Slovenskej akadémie vied, Bratislava

Desaťročné jubileum Ústavu experimentálnej pedagogiky SAV poskytuje možnosti na stručné zhrnutie vývinu ústavu a jeho predchodcov, na bilanciu jeho doterajších vedeckovýskumných výsledkov a na načrtnutie úloh, ktoré vyplývajú z objektívnych spoločenských potrieb.

Ústav nadväzuje na Kabinet pedagogiky SAV, založený r. 1954 akademikom Ondrejom Pavlíkom, ktorý bol vtedy predsedom Slovenskej akadémie vied. Žiaľ, existencia kabinetu bola veľmi krátka — dvojročná. Napriek tomu treba vyzdvihnúť jeho význam pre ďalší rozvoj pedagogických vied na Slovensku. Pri Kabinete pedagogiky SAV pôsobila vedecká rada zložená z popredných predstaviteľov pedagogiky na Slovensku. Po prvýkrát sa vytvorila inštitucionálna báza pre ujednotenie vedeckého pedagogického frontu na Slovensku na pozícii socialistickej pedagogiky. Dvojročné pôsobenie Kabinetu pedagogiky SAV poskytovalo cenné podnety pre ďalší rozvoj pedagogického myslenia, orientovalo na hlavné problémy vedeckej práce v odbore pedagogiky a umožnilo mnohým mladším vedeckým pracovníkom zapojiť sa do vedeckej činnosti. Kabinet pedagogiky vplýval na orientáciu pedagogických časopisov, pomohol pedagogickým pracoviskám na vysokých školách v ich profilácii a podnietil nepriamo aj medzinárodnú spoluprácu. Nepochybne prispel k utuženiu súčinnosti slovenských a českých pedagógov.

Vývin v českých krajoch bol priaznivejší ako na Slovensku. Od r. 1954 pôsobilo pracovisko pre základný pedagogický výskum — Kabinet pedagogických vied ČSAV, na čele ktorého stál akademik Otakar Chlup. Kontinuálny vývin umožnil sústredenú teoretickú prácu — od r. 1957 vznikol ako priamy pokračovateľ Kabinetu pedagogických vied ČSAV Pedagogický ústav J. A. Komenského ČSAV, ktorý sa za viac ako štvrtstoročie svojej existencie významnou mierou zaslúžil o rozvoj pedagogickej vedy v ČSSR.

Pre ďalší vzostup pedagogického výskumu malo rozhodujúci význam zasadnutie Ideologickej komisie ÚV KSČ v septembri 1964. Z hlbokej analýzy stavu a ďalšieho rozvoja pedagogických vied vyplynuli závery pre dlhodobú

orientáciu pedagogiky a pre zameranie výskumu na kľúčové otázky výchovy a vzdelávania. Ideologická komisia prijala konkrétne a pre ďalší rozvoj pedagogickej vedy závažné uznesenia, ktoré sú v podstate platné aj dnes. Uznesenie č. 5 uložilo vtedajšiemu tajomníkovi ÚV KSS s. Vasilovi Biľakovi a vtedajšiemu povereníkovi pre školstvo a kultúru s. Matejovi Lúčanovi zabezpečiť na Slovensku zriadenie pedagogického pracoviska pre základný výskum v rámci Slovenskej akadémie vied alebo pri Univerzite Komenského v Bratislave. Takto vznikol 1. decembra 1966 Pedagogický ústav Filozofickej fakulty UK, ktorého riaditeľom sa stal prof. dr. Gustáv Pavlovič, DrSc., ktorý súčasne viedol aj katedru pedagogiky na FF UK. V rovnakom období vznikla Spoločná komisia SAV a Povereníctva SNR pre školstvo, ktorá mala spájať analýzu vedeckých problémov v odbore pedagogiky a pedagogickej psychológie s aplikáciou vedeckovýskumných výsledkov vo výchovno-vzdelávacej praxi. Spoločná komisia plnila v podstate aj funkciu vedeckej rady novovzniknutého ústavu.

Pedagogický ústav Filozofickej fakulty UK je priamym predchodcom Ústavu experimentálnej pedagogiky SAV. Postupné budovanie ústavu a činnosť spoločnej komisie prispeli k rozvoju základného pedagogického výskumu na Slovensku, pričom sa prehĺbila spolupráca pedagógov s predstaviteľmi iných vedných odborov, najmä s psychológmi. V uvedenom období sa uskutočnil rozsiahly výskum vzťahu vývinu a výchovy, najmä z aspektu akcelerácie vývinu žiakov základných škôl, ktorý riadil prof. dr. Pavlovič, DrSc., ako aj ďalšie výskumy, medziiným diferenciacie vyučovania na základných deväťročných školách, ktorý vykonala pracovníčka ústavu dr. Marta Šimončíčová za aktívnej účasti a podpory dr. Mateja Lúčana, vtedy povereníka školstva. Z podnetu spoločnej komisie sa uskutočnil reprezentatívny výskum profilu a činnosti socialistického učiteľa (prof. dr. O. Baláž).

Pedagogický ústav Filozofickej fakulty UK sa vo výskume spočiatku zameriaval na teóriu vyučovania vo vybraných predmetoch, najmä v matematike, fyzike, slovenskom jazyku, cudzích jazykoch a v zemepise. Postupne sa ukázalo, že takéto zameranie nie je efektívne, pretože znamená duplicitu s Výskumným ústavom pedagogickým, ktorý riešil obdobné problémy nielen v aplikovanom, ale sčasti aj v základnom výskume. V súlade so spoločenskými potrebami sa postupne vyhranila vedecká orientácia ústavu na základné teoretické problémy teórie vyučovania a teórie výchovy s osobitným zreteľom na vedecké skúmanie vzťahu vývinu a výchovy.

Po konzultácii s príslušnými orgánmi strany, štátnej a školskej správy prijala sa v r. 1972 rozhodnutie zriadiť Ústav experimentálnej pedagogiky SAV a v tejto súvislosti včleniť od r. 1973 Pedagogický ústav Filozofickej fakulty UK do zväzku Slovenskej akadémie vied. Do priameho vzťahu s uvedeným rozhodnutím je možné dať aj predchádzajúci vznik Vedeckého kolégia psychológie a pedagogiky SAV koncom roku 1970. Takto sa v rámci SAV vytvorili prvotné východiská pre ďalší rozvoj základného výskumu a pre účinnejšiu interdisciplinárnu spoluprácu najmä pedagogiky a psychológie.

Malý počet pracovníkov ústavu a naliehavá potreba riešiť problémy pedagogickej vedy prispeli k ešte vyhranenejšej profilácii ústavu v rámci SAV, pri-

čom sa reálne možnosti konfrontovali s perspektívnymi úlohami. Riešiteľská kapacita a skromné materiálne-technické podmienky podmieňovali koncentrovanosť na vybrané problémy, prihliadalo sa najmä k potrebám vedeckého skúmania ďalšieho rozvoja výchovno-vzdelávacej sústavy, k deľbe práce s Pedagogickým ústavom J. A. Komenského ČSAV a k nevyhnutnosti širšej externej spolupráce s pedagogickými pracoviskami vysokých škôl. Takáto orientácia mala úplne odstrániť dvojkoľajnosť, prispieť k integrácii základného výskumu v celoštátnom meradle a zabezpečiť optimálne využitie výskumných výsledkov vo výchovno-vzdelávacej praxi. Väčšina pracovníkov ústavu bola mladá, a preto spájali sa vedeckovýskumné aktivity bezprostredne s vedeckou výchovou, ktorá bola úzko nadväzovaná na štátny plán základného výskumu.

Ústav po začlenení do Slovenskej akadémie vied od 1. I. 1973 sa postupne sústreďoval na dva hlavné problémové okruhy: na hlbšie rozpracovanie problematiky vývinu a výchovy s osobitným zreteľom na zvyšovanie efektívnosti vyučovania na základnej škole a na problematiku spojenia výchovy a vzdelávania so spoločenskou praxou. Vedecká analýza sociálnej podmienenosti výchovy a vzdelávania umožnila širšie objasniť ciele, obsah, metódy a formy spojenia školy ako hlavnej výchovno-vzdelávacej inštitúcie so životom spoločnosti, s jej potrebami a perspektívami.

Vedeckovýskumné výsledky ústavu nemožno oddeliť od jeho pracovníkov a najmä od jeho zakladateľa. Akademik Gustáv Pavlovič bol nielen zakladateľom a prvým riaditeľom Ústavu experimentálnej pedagogiky SAV, ale sa zaslúžil aj o jeho začlenenie do štátneho plánu základného výskumu a orientoval ústav na významné problémy pedagogickej vedy. Nie je náhoda, že akademik Pavlovič bol aj zakladateľom a prvým riaditeľom bývalého Štátneho pedagogického ústavu na Slovensku — terajšieho Výskumného ústavu pedagogického v Bratislave — a prvým rektorom Vysokej školy pedagogickej v Bratislave. Od 1. I. 1981 je riaditeľom ústavu prof. PhDr. Ondrej Baláž, DrSc., akademik Pavlovič spolupracuje s kolektívom ústavu aj ako dôchodca.

V rokoch 6. päťročnice bol ústav poverený koordináciou hlavnej úlohy štátneho plánu základného výskumu „Vývinové a sociálne aspekty komunistickej výchovy“. Obsahové zameranie úlohy umožnilo zabezpečiť nadväznosť vo výskumnej činnosti a súčasne sa koncentrovať na už uvedené základné tematické okruhy, ktoré mali bezprostredný význam nielen pre pedagogickú teóriu, ale aj pre využívanie vedeckovýskumných výsledkov vo výchovno-vzdelávacej praxi. Sústredenosť všetkých interných pracovníkov ústavu na riešenie úloh štátneho plánu a spolupráca s približne 60 externými spolupracovníkmi najmä z vysokých škôl umožnili dosiahnuť stanovené ciele. Podarilo sa objasniť základné aspekty vplyvu sociálneho prostredia na výchovu a sebaučenie človeka, na všestranné formovanie socialistickej osobnosti. Osobitne sa prihliadalo pritom na poznávanie a stimulovanie dialektického vzťahu medzi vývinom a výchovou. Vo výskume sa spájali teoretické analýzy s empirickým skúmaním, v konkrétnych okruhoch aj s pedagogickým experimentom. Osobitnú pozornosť venovali riešitelia problémom pracovnej výchovy, polytechnického vzdelávania a profesionálnej orientácie ako významného zdroja utvárania socialistickej osobnosti, pričom spoločenskej podmienenosti sme prisu-

dzovali osobitnú váhu ako základu socializácie mladého človeka. Významné výsledky sa dosiahli aj vo výskume zvyšovania efektívnosti vyučovania, najmä sme ich získali vo vybraných predmetoch — matematike a jazykoch. Nové poznatky sme získali vo výskume záujmovej činnosti, jej vzájomného vzťahu s výchovou a vyučovaním v škole a jej vplyvu na rozvoj osobnosti mladého človeka.

V rokoch 7. päťročnice pokračoval proces celoštátnej integrácie základného výskumu v odbore pedagogiky ešte ďalej. V záujme ďalšieho zvýšenia efektívnosti vedeckej práce rozhodlo vedenie ÚEPd SAV v dohode s Pedagogickým ústavom J. A. Komenského ČSAV spojiť sily a vstúpiť do kolektívu celoštátnej hlavnej úlohy v odbore pedagogiky „Jednota vzdelávania a výchovy pri utváraní socialistickej osobnosti a socialistického spoločenského vedomia“. Koordinácia hlavnej úlohy v predchádzajúcej 6. päťročnici priniesla pozitívne výsledky, avšak vyžadovala si na ÚEPd SAV aj veľa organizačnej, administratívnej, technickej práce, čo mimoriadne zaťažovalo malý kolektív ústavu. V záujme zvýšenia spoločenskej efektívnosti výskumu museli sa podriadiť subjektívne záujmy a korigovať obsahové zameranie výskumu tak, aby to zodpovedalo potrebám integrácie. Ukázalo sa, že tento prístup bol správny; úzka spolupráca a deľba práce s Pedagogickým ústavom J. A. Komenského ČSAV prispieva k zvýšeniu teoretickej úrovne vedeckej práce ÚEPd SAV a nepochybne je užitočná pre obidva ústavy. V rámci celoštátnej vedeckej spolupráce rieši ústav jednu čiastkovú a jednu subčiastkovú úlohu. Čiastková úloha „Spoločenská podmienenosť výchovy a vzdelávania so zvláštnym zreteľom na spojenie školy so spoločenskou praxou pri utváraní socialistickej osobnosti“ nadväzuje na výsledky hlavnej úlohy riešenej v predchádzajúcej päťročnici. Jej obsahové zameranie umožňuje dôsledne vychádzať z kontextu hlavnej úlohy, pričom sa prihliadalo aj na orientáciu kľúčového smeru VIII-6, ktorá stanovila širší rámec pre zameranie výskumu. Vyjadruje to aj samotný názov kľúčovej úlohy VIII-6 „Utváranie socialistického vedomia pracujúcich v etape výstavby budovania rozvinutej socialistickej spoločnosti“.

V čiastkovej úlohe sa vychádzalo z toho, že výchova ako spoločenská činnosť sa významne podieľa na utváraní individuálneho a prostredníctvom neho i spoločenského vedomia. Rozvinutá socialistická spoločnosť ovplyvňuje formovanie osobnosti výchovou a vzdelávaním v jednotlivých článkoch celospoločenského výchovného systému. Osobitne významná je jednota základných výchovných činiteľov — rodiny, školy, mimoškolských výchovno-vzdelávacích inštitúcií a masovo-komunikačných prostriedkov. Každý z uvedených činiteľov má špecifické poslanie a úlohy vo výchove a vzdelávaní. Vo výskume sa prihliadalo na to, že výchova v najširšom slova zmysle je podmienená aj prostredím, najmä sociálnym prostredím. So zreteľom na uvedené východiská sa stanovila štruktúra čiastkovej úlohy, ktorá odráža predmet výskumu, ciele a hlavné obsahové okruhy. V rámci čiastkovej úlohy sa riešia 4 komplexné témy:

- teoretické základy spoločenskej podmienenosti výchovy a vzdelávania,
- zvyšovanie účinnosti systému pracovnej výchovy a profesionálnej orientácie ako základného prostriedku užšieho spojenia školy so spoločenskou praxou,

- základné problémy výchovy mimo vyučovania s osobitným zreteľom na rozvoj záujmovej činnosti z aspektu profesionálnej orientácie,
- rodina ako výchovná inštitúcia a rozvoj jej vzťahov ku škole.

Novým tematickým okruhom je výskum problémov rodinnej výchovy a jej súčinnosti s výchovou v škole ako hlavnej štátnej výchovnej inštitúcii. Rozhodnutie zaradiť túto zložitú problematiku do čiastkovej úlohy vzniklo preto, lebo v poslednom desaťročí sa v ČSSR neuskutočňoval pedagogický výskum rodinnej výchovy, pričom v tejto oblasti boli a ešte sú najväčšie medzery v teoretickom poznaní a v spoločenskej praxi. Už priebežná oponentúra čiastkovej úlohy, ktorá sa uskutočnila v júni 1983, ukázala, že štruktúra čiastkovej úlohy zodpovedá objektívnym potrebám, umožňuje v širšom kontexte vidieť výchovu a jej výsledky v škole, rodine a v mimoškolských výchovných inštitúciách a exaktnejšie vymedziť príčinné súvislosti, klady a medzery vo výchovnom pôsobení. Aj keď sú výsledky ešte neucelené, nesyntetizované, už predbežná analýza priniesla nové poznatky o výchove a vzdelávaní ako špecifickom druhu sociálneho správania a sociálneho vzťahu. Procesuálne, funkcionálne a štrukturálne aspekty výchovy a vzdelávania sa skúmali v jednote, pričom sme vychádzali z toho, že nie samotné prostredie, ale predovšetkým vzťahy, ktoré sa vytvárajú medzi človekom a spoločnosťou, stanovujú rámec pre utváranie osobnosti.

Subčiastková úloha, ktorú rieši v tejto päťročnici Ústav experimentálnej pedagogiky SAV, má názov „Základné problémy pedagogickej komunikácie vo výchovno-vzdelávacom procese“. Nadväzuje nepriamo na výsledky hlavnej úlohy z predchádzajúcej päťročnice, ktorá skúmala zvyšovanie efektívnosti vyučovania vo vybraných vyučovacích predmetoch. Rozhodnutie zamerať sa na uvedenú problematiku bolo prijaté po štúdiu svetovej pedagogickej literatúry s osobitným zreteľom k socialistickej pedagogickej literatúre a po konfrontácii so spoločenskými potrebami. Problematike pedagogickej komunikácie venuje sa v Sovietskom zväze približne už desaťročie značná pozornosť. Významné sú nielen teoretické aspekty problematiky, ale aj bezprostredné možnosti aplikácie vedeckovýskumných výsledkov vo vyučovaní, najmä so zámerom zvyšovať efektívnosť vyučovania, zdokonaľovať jeho vnútornú organizáciu a metódy.

V rámci subčiastkovej úlohy sa skúmajú komunikované informácie (obsah komunikácie), komunikatívne činnosti vo vyučovaní (proces komunikácie) a komunikačné štruktúry (forma komunikácie). Pedagogická komunikácia je prostriedkom, pomocou ktorého učiteľ hlbšie poznáva žiaka a riadi proces výchovy a vzdelávania. Vzájomné vzťahy medzi učiteľom a žiakom a medzi žiakmi v rámci kolektívu sa realizujú predovšetkým prostredníctvom komunikácie, čím sa významne ovplyvňuje sociálna klíma v škole a v triede.

Výskumný kolektív v prvej etape sa zameriaval najmä na skúmanie verbálnej komunikácie v základnej škole, pričom veľmi významne pomohlo zriadenie experimentálnej školy na Hočiminovej ulici v Bratislave. Vo výskume sa medzi iným používa exaktný akustický záznam a jeho transkripcia spojená s vedeckou analýzou. Prítomnosť výskumníka je zárukou dôslednosti a hodnovernosti výskumu.

Ako výsledok riešenia vedeckovýskumných úloh vznikli v ústave niektoré významné vedecké práce, ktoré boli pozitívne hodnotené doma a v zahraničí. Osobitne treba vyzdvihnúť monografiu akademika Gustáva Pavloviča „Akcelerácia vývinu a socialistická škola“ (Bratislava 1975), ktorá bola v r. 1977 ocenená Štátnou cenou K. Gottwalda. Medzi ďalšie publikácie, ktoré vzbudili pozornosť, patrí kolektívna monografia „Rozvoj spoločnosti a výchova“ (editor: O. Baláž, Bratislava 1977) a monografia O. Baláž a kol.: „Sociálne aspekty výchovy“ (Bratislava 1981), ktorá bola v r. 1982 odmenená Cenou SAV. Z ďalších monografických prác, ktoré vznikli v rámci výskumného kolektívu riadeného Ústavom experimentálnej pedagogiky SAV a ktorých autormi sú externí spolupracovníci, treba spomenúť prácu prof. dr. Lubomíra Mojžíška, DrSc., „Pracovní výchova dětí a mládeže“ (Praha 1979) a prof. dr. Milana Přadku, CSc., „Vybrané problémy vztahu výchovy a prostředí“ (Brno 1983).

Riešitelia našich výskumných úloh spracovali väčší počet účelových publikácií, expertíz, teoreticko-syntetických štúdií a prognostických prác. Medzi iným možno spomenúť čiastkovú expertízu v rámci Jednotného programu spoločenských vied: Baláž a kol.: „Spojenie školy so spoločenskou praxou z aspektu formovania socialistického človeka“ (1978), analýzu Hrdina a kol.: „Výsledky uplatňovania nových pedagogických prístupov v matematike“ (1982), čiastkovú expertízu Baláž — Danek: „Problémy a perspektívy orientácie na robotnícke povolania“ (1983), ďalej účelovú publikáciu dr. M. Kratochvílová, CSc.: „Zájmy a záumová činnosť žiakov a pionierov“ (1983). Členovia výskumného kolektívu publikovali desiatky vedeckých štúdií a statí a stovky odborných a vedecko-popularizačných príspevkov, boli autormi a spoluautormi učebníc a metodických príručiek.

Významnou formou sprostredkovania vedeckovýskumných výsledkov bolo organizovanie a účasť na vedeckých konferenciách a seminároch. Počas 10-ročnej existencie ústav uskutočnil 11 vedeckých seminárov, z toho 4 s medzinárodnou účasťou. Pracovníci ústavu sa aktívne zúčastnili 13 medzinárodných vedeckých konferencií a seminárov v zahraničí a podieľali sa na 4 československo-sovietskych seminároch a 14 iných medzinárodných podujatiach v Československu. Príspevky pracovníkov ústavu boli publikované v zborníkoch a kolektívnych monografiách.

Zahraničná vedecká spolupráca bola v prvom období existencie ústavu skôr pasívna, mala predovšetkým charakter krátkodobých študijných pobytov v zahraničí. Až v posledných rokoch sa aktivizovala a nadobudla povahu aktívnej výskumnej spolupráce. Prejavuje sa to nielen vo výmene a spoločnej príprave vedeckých prác a vedeckých podujatí. V tomto smere sa dosiahli najvýraznejšie výsledky v spolupráci s Akadémiou pedagogických vied ZSSR. Pozitívne poznatky sú aj v počiatočnej vedeckej spolupráci s Akadémiou pedagogických vied NDR a s Maďarskou akadémiou vied. So zreteľom na obmedzené možnosti ústavu a na tematické zameranie výskumu je spolupráca s inými zahraničnými pedagogickými inštitúciami minimálna.

Značnú pozornosť venoval ÚEPd SAV ako školiace pracovisko výchove interných a externých vedeckých aspirantov a vedeckej príprave svojich pracovníkov. V uplynulých 10 rokoch bolo do vedeckej výchovy zaradených cel-

kove 19 pracovníkov, z nich už 14 obhájili kandidátske dizertačné práce. Kolektív ústavu udržuje so všetkými bývalými internými a externými ašpirantami úzke kontakty a väčšina z nich spolupracuje aj vo výskume. Systematické zvyšovanie kvalifikácie pracovníkov umožnilo zdvojnásobiť podiel vedeckých pracovníkov na celkovom počte pracovníkov ústavu. Pri vzniku ústavu bol podiel vedeckých pracovníkov 30 %, dnes je 60 %. Vynaložilo sa veľké úsilie na zabezpečovanie kontinuity generácií tak, aby veková štruktúra bola adekvátne potrebám. Vekový priemer všetkých pracovníkov ústavu je k 31. VIII. 1983 35,5 roka, vedeckých pracovníkov 41,5 roka. Politický profil pracovníkov ústavu, ich vedecká a odborná orientácia umožňuje úzko spájať vedeckú prácu s verejnou a politickou angažovanosťou.

Popri vedeckovýskumnej činnosti, ktorá tvorí ťažisko práce ústavu, vyžaduje si značnú energiu a veľa času podiel na tvorbe koncepčných materiálov, posudzovanie podkladov a účasť na realizácii dokumentu „Ďalší rozvoj československej výchovno-vzdelávacej sústavy“ v podmienkach SAV. Ústav experimentálnej pedagogiky SAV vykonáva medzi iným funkciu sekretariátu komisie Predsedníctva SAV pre realizáciu dokumentu. Kolektív pracovníkov ÚEPd SAV sa zúčastňoval na spracúvaní podkladov k príprave dokumentu už od r. 1973 a od jeho prijatia v r. 1976 sústavne sa podieľa na jeho realizácii. Počas tohto obdobia vypracoval ústav viac ako 100 posudkov, stanovísk a čiastkových expertíz, ktoré reprezentovali jednak pohľad ústavu, ale aj podklady získané z iných ústavov SAV. Táto práca nemá charakter servisu pre rezort školstva, ale prispieva k objektivizácii školských dokumentov a k úspešnej realizácii ďalšieho rozvoja československej výchovno-vzdelávacej sústavy. Je prejavom spojenia pedagogickej teórie s výchovno-vzdelávacou praxou. Preto bude kolektív ÚEPd SAV naďalej zodpovedne plniť úlohy, ktoré vyplývajú z dohody medzi Slovenskou akadémiou vied a Ministerstvom školstva SSR. Spolupráca s rezortom školstva je potrebná a prospešná. Ministerstvo školstva SSR, Výskumný ústav pedagogický a ďalšie zložky rezortu školstva prihliadajú k pripomienkam, pohotovo reagujú na námety a odporúčania a vyjadrujú aj svoje vlastné názory, ktoré pomáhajú pri dôslednejšom uplatňovaní spoločenskej objednávky vo vedeckej práci, pri spájaní pedagogickej teórie s výchovno-vzdelávacou praxou.

Rovnako pozitívna bola spolupráca s orgánmi Socialistického zväzu mládeže a Pionierskej organizácie SZM, s orgánmi Revolučného odborového hnutia a so Socialistickou akadémiou. Príprava spoločných vedeckých podujatí, podiel na realizácii čiastkových výskumov, pri vydaní publikácií, účasť na posudzovaní koncepčných materiálov sú niektoré formy spolupráce s uvedenými inštitúciami a organizáciami. Úspešne sa rozvíja súčinnosť s pedagogickými fakultami vysokých škôl, ktoré sa podieľajú nielen vo výskume, ale zúčastňujú sa aj na vedeckých diskusiách, oponentúrach a iných podujatiach. Osobitne rozsiahla je spolupráca s Filozofickou fakultou UK v Bratislave, ďalej s Matematicko-fyzikálnou fakultou UK v Bratislave, s Filozofickou a Pedagogickou fakultou Univerzity J. E. Purkyně v Brne, s Pedagogickou fakultou v Nitre, Banskej Bystrici a v Trnave, s Filozofickou a Pedagogickou fakultou Univerzity P. J. Šafárika v Prešove. Šiesti pracovníci pracujú ako členovia komisií Od-

borovej pedagogickej encyklopédie Slovenska, dvaja sú členovia Hlavnej redakcie OPES. Spoluúčasť na tvorbe tohto významného diela pomáha vo vlastnej vedeckovýskumnej práci, pri exaktnejšom vymedzení problémov a terminológii. Ústav experimentálnej pedagogiky SAV aktívne sa zúčastňuje na práci Slovenskej pedagogickej spoločnosti pri SAV. V orgánoch SPdS pracujú traja pracovníci, v spolupráci s Ústredným výborom spoločnosti sa pripravili v posledných rokoch 2 vedecké semináre a ústav sa aktívne podieľal na 9 podujatiach Slovenskej pedagogickej spoločnosti.

Jednotu teórie a praxe chce kolektív ústavu prehĺbovať aj priamou účasťou na živote výchovno-vzdelávacích zariadení, najmä základných škôl, stredných odborných učilíšť a mimoškolských výchovných zariadení. V tomto ohľade poskytuje veľkú pomoc vedenie experimentálnej základnej školy na Hočimínovej ulici v Bratislave-Petržalke, ako aj ZŠ na Košickej ulici v Bratislave. Pri overovaní získaných vedeckovýskumných výsledkov spolupracuje ÚEPd SAV aj s ďalšími základnými a strednými školami, čo je nevyhnutné pre prehĺbenie spätnej väzby medzi základným výskumom a výchovno-vzdelávacou praxou.

Profilácia nášho ústavu sa už vyhranila a v istej miere podmieňuje aj ďalšiu orientáciu vedeckovýskumnej činnosti. Niektoré korekcie vyplývajú zo snahy ešte dôslednejšie sa podieľať na realizácii vednej politiky KSČ, reagovať na spoločenské potreby a v širšej miere uplatňovať interdisciplinárny prístup k pedagogickému výskumu. Základnou podmienkou pre vysokú efektívnosť vedeckovýskumnej práce v 8. päťročnici bude naďalej úzka spolupráca s kolektívom Pedagogického ústavu J. A. Komenského ČSAV, ktorá bola optimálna už v uplynulom období. Súčasne treba rozšíriť spoluprácu aj s psychologickými a sociologickými pracoviskami. Kolektív celého ústavu sa chce sústrediť na riešenie úlohy „Jednota pôsobenia základných výchovných činiteľov a sociálne prostredie“ (pracovný názov). Ide o skúmanie dialektiky rozvoja osobnosti v procese výchovy a vzdelávania, najmä so zreteľom na posilnenie jednoty výchovných vplyvov. Základným cieľom výskumu bude získavať exaktné poznatky pre efektívnejšiu prípravu mladého človeka na jeho začlenenie a účasť v budovaní socialistickej spoločnosti so zreteľom na výchovné vplyvy sociálneho prostredia. V tejto súvislosti bude hodnotová orientácia mladého človeka a jeho aktívna činnosť v škole a mimo školy orientačným hľadiskom vo výskume so snahou objektivizovať získané poznatky a umožniť ich využitie vo výchovno-vzdelávacej praxi. So zreteľom na to, že budeme skúmať výchovné pôsobenie najdôležitejších výchovných činiteľov — rodiny, školy a mimoškolských výchovno-vzdelávacích inštitúcií —, predpokladáme, že výsledky môžu prispieť k prehĺbeniu jednoty základných výchovných činiteľov. Výskumný kolektív chce získať ďalšie poznatky o vzťahoch a najefektívnejších prostriedkoch aktívneho pôsobenia na mladú generáciu v procese výchovy a seba výchovy. V nadväznosti na túto orientáciu výskumnej činnosti bude sa spresňovať dvojstranná medzinárodná vedecká spolupráca.

Ústav uskutočňuje v týchto týždňoch analýzu súčasného stavu a možností ďalšieho rozvoja pedagogických vied v SSR na základe poverenia Vedeckým kolégium SAV pre filozofiu, pedagogiku, psychológiu a vedy o štáte a práve. Spracúva podklady, ktoré sa získali zo všetkých pedagogických pracovísk na

Slovensku. Bolo by predčasné zhodnotiť získané poznatky — budú prerokované vo vedeckom kolégiu a po spresnení podkladov aj v Predsedníctve SAV. Ale už teraz možno konštatovať, že je nevyhnutná lepšia vzájomná informovanosť a deľba práce medzi pedagogickými pracoviskami, vyhranenejšia orientácia výskumu na kľúčové problémy výchovy a vzdelávania, lepšia väzba medzi základným výskumom, aplikovaným výskumom a výchovno-vzdelávacou praxou a účinnejšia koordinácia pedagogických pracovísk. Základný výskum v pomere k aplikovanému výskumu má nízke zastúpenie. Istá nerovnomernosť sa prejavuje aj v kvalifikačnej štruktúre jednotlivých pracovísk, v publikačnej činnosti, vo výchove vedeckých pracovníkov a v ich účasti na vedeckých podujatiach. Analýza môže prispieť k efektívnejšej orientácii pedagogických pracovísk, a tým utvárať podmienky pre ďalší rozvoj pedagogických vied v SSR a zvýšenie ich podielu na celoštátnom a medzinárodnom rozvoji socialistickej pedagogiky. Ďalšia integrácia pedagogických vied je predpoklad vnútornej špecializácie v súlade s potrebami spoločnosti, ale aj širšej interdisciplinárnej spolupráce pedagogiky, najmä s psychológiou, sociológiou, ale aj s ďalšími vednými odbormi a disciplínami.

Rozhodujúcim predpokladom pre ďalšiu úspešnú vedeckú prácu je tvorivé ovzdušie, dobré medziľudské vzťahy, ideologická vyhranenosť, vedecká erudovanosť a pracovná obetavosť všetkých pracovníkov. Opierajúc sa o tieto predpoklady, bude ústav naďalej pokračovať v uplatňovaní čo najexaktnejších výskumných metód. Bude sa sústreďovať na také výskumné úlohy, ktoré sú z hľadiska spoločenskej potreby významné a v ktorých plní úlohy v celoštátnej deľbe vedeckovýskumnej práce. Je nevyhnutné ešte intenzívnejšie využívať najnovšie poznatky svetovej, najmä socialistickej pedagogiky a usilovať sa o tvorivé uplatňovanie nových poznatkov a poučiek v našich podmienkach. Je potrebné ďalej posilňovať spoluprácu s vedeckovýskumnými pracoviskami nielen v odbore pedagogiky, ale postupne vytvárať podmienky aj pre účinnejšiu interdisciplinárnu spoluprácu. Kolektív ústavu bude venovať osobitnú pozornosť výstupom z vedeckovýskumnej práce, ktoré majú spoločenský význam, najmä spracúvaniu čiastkových expertíz, syntetických štúdií a podielu na príprave koncepčných a prognostických materiálov. V publikačnej činnosti sa bude sústreďovať predovšetkým na kolektívne monografie a vedecké štúdie, pritom však publikovať aj vedecko-popularizačné príspevky. Vo zvyšovaní kvalifikácie pracovníkov bude pokračovať, ako školiace pracovisko bude pripravovať mladých vedeckých pracovníkov aj pre iné pracoviská, najmä pre potreby rezortu školstva.

Stručná bilancia desaťročného vývinu a výsledkov Ústavu experimentálnej pedagogiky SAV nemohla vystihnúť všetky aktivity. Išlo len o zhrnutie najpodstatnejších problémov, o načrtnutie niektorých východísk a o charakteristiku podmienok, štruktúry, profilácie a perspektív pracoviska. Vedecký seminár k 10. výročiu ústavu, ktorý bol 14. septembra 1983, poskytol pre ďalšiu činnosť ústavu nové podnety, ktoré budú konkretizované v najbližšom období.